

УДК 811.133.1'25'.373.

Мелешенко А. І.

канд. філол. наук, доц. НУ «Запорізька політехніка»

АНТРОПОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ МЕТАФОРИ У КРОС-КУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОГО НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ДИСКУРСУ

Концепти утворюються на основі ментальної картини світу певного народу. Вони є породженням суспільної розумової діяльності, оскільки включають не тільки когнітивні поняття, але і орієнтуються на певні цінності, почуття, асоціації. У свою чергу концептуальна «технологічна» картина світу утворюється під час роботи, у головах фахівців, спеціалістів інженерів, які користуються специфічними технічними термінами. Знання технічної термінології забезпечує правильне розуміння дискурсу наукової інформації. Незважаючи на великі досягнення у цій галузі, окремі види термінології ще є недостатньо вивченими, особливо з точки зору когнітивної лінгвістики. Це стосується насамперед проблеми утворення термінів-метафор з елементами метонімії та їх перекладу на українську мову, не проведена їх повна класифікація та диференціація, що було б дуже важливим кроком у крос-культурній комунікації. Надзвичайно активним є продукування термінів через метафору за рахунок повторної номінації, яка є особливістю французького науково-технічного дискурсу.

Метою дослідження є виокремлення класу антропологічних метафор, виділення рис, характерних для термінів-метафор французького науково-технічного дискурсу при семантичних зрушеннях; аналіз асиметрії понять (тобто їх розширення або звуження) у 2-х мовах під час крос-культурної комунікації, виникаючих у перекладі під час семантичного зсуву лексичного значення слів у термінах-метафорах.

Терміни, як особливий вид спеціальної лексики, утворюються на базі концептів, які застосовуються у різних галузях наукового дискурсу. Вони допомагають достовірно передавати наукову та технічну інформацію. Терміни відрізняються від загальноновживаних слів тим, що мають дефініцію, яка розкриває найбільш суттєві специфічні ознаки спеціальних понять. Вони можуть бути полісемантичними, спільним для кількох галузей техніки чи науки. Усі терміни об'єднуються в терміносистеми, які виражають певні поняття однієї галузі знань. Між термінологічною полісемією полягає в тому, що термін однієї термінології залучається іншою термінологічною системою у разі відсутності цього поняття в даній системі.

На основі груп термінів, які утворюють значну кількість у терміносистемі, створюються класи, які мають характерні риси подібні для

усього класу. Одним з таких класів є антропологічні або антропоморфні метафори – позначення деталей, механізмів, технічних приладів, на основі побудови людського тіла або зовнішньої схожості з частинами людського тіла (щока, шия, рука, рот, голова, палець, коліно, тощо).

Антропологічна ознака терміна – концепта очевидна у наступному прикладі з номінацією вимірювального пристрою: *le compas maître de danse* (дослівно «кронциркуль вчитель танців»), тобто кронциркуль має такі довгі та тонкі кінцівки як ноги вчителя танців або ж, з іншої точки зору, він робить під час танцю такі самі круги як і циркуль. Проте сама лексична одиниця «ноги» відсутня в терміні-метафорі. У даному прикладі ця семантична лакуна компенсується за допомогою асоціації, яка інтуїтивно вказує саме на ноги, а не якийсь інший орган людського тіла.

До антропологічних метафор, на нашу думку, можна віднести також і терміни, які не є людським тілом або не мають зовнішньої схожості з частинами людського тіла, але є тими речами, якими людина користується повсякденно, а саме одягом або частинами людського одягу, взуттям, наприклад: *semelle* (загальноновживане «підощива на взутті»), (техн. «рама, рельсова підкладка»), *train – pantalon* (обтічне шасі літака), тобто шасі, яке має умовно кажучи, форму облягаючих штанів, що прилягають дуже щільно до тіла, тому що шасі під час польоту також повинні дуже щільно прилягати до фюзеляжу літака, щоби зберігати обтічність форми літака та зменшити супротив повітря. Іншими прикладами таких термінів-метафор є наступні: *chapeau tournant, chapeau mobile* (закрутка, обертова шляпка), *tablier de voiture* (*tablier – фартух* із загальноновживаної мови), (техн. щиток передка автомобіля, тому що щиток має такі ж самі вирізи як і фартух), *talon du bas* (п'ятка панчохи), *sabot de queue* (хвостова п'ята – автомобільний термін). У останньому прикладі *sabot* означає «дерев'яний черевик», проте ця лексична одиниця перекладається на українську мову як «п'ята», що свідчить про семантичний зсув у значенні цього терміна-метафори та асоціативну асиметрію у напрямку: французька мова → українська. Тоді як у наступному прикладі технічного терміна-метафори *pied de tube* (трубчаста ніжка обсадної труби), *pied* перекладається як «ніжка», а не як «п'ята» (проте п'ята це нижня частина ноги, частина-ціле), тобто ми маємо зворотню асоціативну асиметрію з семантичним зсувом у напрямку: українська мова → французька. Отже, з вищесказаного можна зробити висновок про те, що асоціативна асиметрія з семантичним зсувом у значенні слова при перекладі терміна-метафори має двосторонній рух, який відбувається у двох напрямках, а саме: від висхідного джерела до похідного перекладу терміна на українську мову та навпаки. Тому перший напрямок руху при утворенні метонімічного терміна-метафори називається прямою асоціативною асиметрією, а другий напрямок руху – зворотною асоціативною асиметрією. Прикладом повної метафоричної

асиметрії при перекладі терміна на українську мову є наступний: *bras de manivelle* – *щока кривошину*. У загальноживаній французькій мові слово *bras* перекладається на українську мову як «рука», а не «щока», тому важко знайти якусь асоціацію у лексичному значенні цих двох слів, які є частиною термінів-метафор у двох мовах. При перекладі на українську мову деякі французькі терміни іноді несуть у своєму значенні не тільки асиметричний, але ще і антонімічний характер. Наприклад, термін галузі машинобудування *pied de bielle* має значення «*верхня (поршнева) головка шатуна*». Однак, *pied* в цьому випадку вказує скоріше саме на низ шатуна (п'ятка), а не на його верх – «*головка шатуна*». Подібна антонімічна асиметрія французьких і українських термінів зустрічається у науково-технічному дискурсі досить нечасто. При формуванні цього терміну-концепту у 2-х мовах, його номінація залежала від того, у якій точці знаходився шатун для номінанта концепта з французької та української сторони – у своїй верхній частині чи нижній.